

FAJTAKITERMESZTÉS

nébih

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Mezőgazdasági
Vidékfejlesztési Alap

A VIDÉKI TÉRSÉGEKBE BERUHÁZÓ EURÓPA

Bemutató üzemi célok a megvalósulási helyszínek függvényében:

Tordas	kertészeti (zöldség, gyümölcs) fajok, szántóföldi és üvegházi termesztési körülmények, ökológiai gazdálkodásra alkalmas fajták vizsgálata
Pölöske	kertészeti (gyümölcs) fajok vizsgálata
Székkutas	szántóföldi fajok vizsgálata
Monorierdő	erdészeti fajok vizsgálata, fajtakitermesztés, burgonya rezisztenciavizsgálat

Nébih Fajtakísérleti Állomásainak bemutató üzemi programja és fejlesztése

A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (továbbiakban: Nébih) Mezőgazdasági Genetikai Erőforrások Igazgatósága végzi a fajtaelismeréshez szükséges vizsgálatokat és a fajtakitermesztést (posztkontroll vizsgálat). A hazánkban elismert fajták az Európai Unió egész területén szaporíthatóak és forgalmazhatóak.

A fajtakísérleti állomások az ország fontosabb termőterületein helyezkednek el. A fajtakísérleteket a hazai és nemzetközi jogszabályokban foglaltak figyelembevételével, egységes módszertan alapján végezzük.

A fajtakísérleti és fajtakitermesztő állomások modernizálásával, olyan növényfajtakísérleteket lehet végezni, melyekkel limitálhatóak a mezőgazdasági termesztés bizonytalanságából adódó negatív hatások,

növelhető a termékbiztonság, valamint a növényi kórokozók, kártevőkkel szembeni ellenállóképesség. A gazdálkodók olyan innovatív ismereteket, növénykultúrákat (fajtákat), környezetvédelmi megoldásokat ismerhetnek meg, amelyek alkalmazása révén optimalizálhatják a termelést, csökkenthetik a szennyezőanyag kibocsátást, valamint eredményesen alkalmazkodhatnak a fenntartható fejlődés feltételeihez.

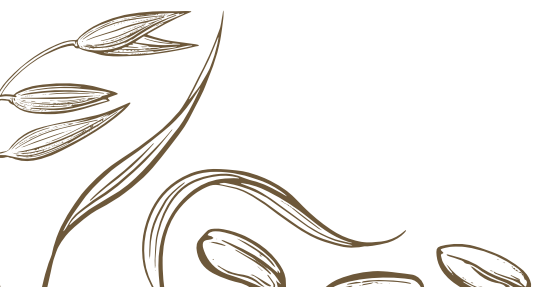
A Monorierdei Fajtakitermesztő Állomás 186 ha területtel rendelkezik Pest vármegyében

Ebből 1,5 ha gyümölcsös, 148 ha-on pedig szántóföldi fajtakitermesztést végzünk. 29,5 ha területen erdészeti kísérlet folyik. A talaj szerkezete laza, homok- homokos vályog (Arany-féle kötöttségi szám: 27-38). Átlagos humusztartalom: 1,84 % m/m. Az állomáson a fajtakitermesztés (posztkontroll vizsgálat), erdészeti fajta-vizsgálat és burgonya növénykórtani vizsgálat történik.

Bemutató üzemi látogatási programok:

1. Burgonyanap
2. Erdészeti faj és fajtavizsgálat
3. Erdészeti fajtakísérlet bemutatása
4. **Fajtakitermesztés**
5. Gyümölcs szaporítóanyagok minősége
6. Paprika fajtahasználat
7. Vetőmagminősítés (átruházás folyamata)
8. Vetőmagminősítés folyamata

A Vetőmagminősítés története

A sikeres növénytermesztés alapja a minőségi vetőmag, amely a termelés minden szakaszában kulcsszerepet játszik. Az évek során a termesztéstechnológia folyamatos fejlődésével párhuzamosan egyre nagyobb figyelmet kapott a vetőmagok minősége, és annak egzakt vizsgálata. Mivel a vetőmag a növénytermesztés elsődleges alapanyaga, elengedhetetlen, hogy az minden tekintetben megfeleljen a legszigorúbb minőségi előírásoknak.

A globalizált piacokon az egységesen elfogadott minőség ellenőrzési rendszer iránti igény minden eddiginél jelentősebb a vetőmagszektorban is. Mindezek mellett azonban nemcsak a minőség fenntartása, hanem a hamisítványok kiszűrése is kulcsszerepet kapott az évszázadok során, amelynek elérésére már a 19. század végén komoly erőfeszítéseket tettek. A vetőmag hamisítások kiküszöbölésére és az egyöntetű, ismételhető eredmények biztosítására az első lépést 1869-ben Németországban Friedrich Nobbe tette, aki bevezette a vetőmagvizsgálatot.

A vizsgálatok célja az volt, hogy biztosítsák a vetőmagok tisztaságát és megfelelő minőségét, így elősegítve a sikeres növénytermesztést. Ezt a kezdeményezést Magyarország is követte,

amikor 1872-ben a debreceni Mezőgazdasági Tanintézetben megindult a vetőmagminták alkalmoszerű vizsgálata. Az igény a rendszeres és szakszerű vetőmagvizsgálatra egyre nőtt, így 1878. május 1-jén a magyaróvári Gazdasági Tanintézet keretében megalapították a Magyar Királyi Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomást, Deininger Imre vezetésével.

1891-től Budapesten elindul a vetőmagok minőségének ellenőrzése, amely az idők során több intézményi jogutódláson ment keresztül, de elérte mai formáját.

Az Országos Minőségvizsgáló Intézet (OMI) 1949-es megalapítása, majd 1951-től az Országos Vetőmagvizsgáló Intézet (OVEI) és a következő évben létrejövő Országos Vetőmagfelügyelőség (OVEF). 1976-tól Országos Vetőmag és Szaporítóanyag Felügyelőség (OVSZF). A szakmai munkát 1983-ban a Növénytermesztési és Minősítő Intézet (NÖMI), 1988-ban a Mezőgazdasági Minősítő Intézet (MMI), 1998-ban az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet (OMMI) folytatta. 2007-től a szakmai irányítás és felügyelet a Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal (MGSZH), majd a 2012-es évben a Nébih (Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal) irányítása alá került.

Nemzetközi szinten az együttműködés és szabványosítás szintén egyre fontosabbá vált. Az 1886-os budapesti első nemzetközi tanácskozás nyitotta meg az utat az egységes módszertanok kidolgozása felé. 1906-ban Hamburgban megalakult az Európai Magvizsgáló Szövetség, amely 1924-re Nemzetközi Vetőmagvizsgáló Szövetséggé (ISTA) bővült. A II. világháború után számos nemzetközi szakmai szervezethez csatlakoztunk, például az OECD-hez (Organization for Economic Cooperation and Development) 1970-ben, amely a növényfajták igazolásának rendszereit dolgozta ki, valamint az UPOV-hoz (Union Internationale pour la Protection des Obtentions Vegetales), amely az új növényfajták oltalmát biztosítja.

Az Európai Unióhoz való csatlakozással, valamint a CPVO (Community Plant Variety Office) alapításával az uniós jogszabályok és előírások biztosítják a vetőmagok minőségének védelmét és a fajták megfelelő kezelését.

Mindezek a nemzetközi és hazai intézmények és szabályozások biztosítják, hogy a vetőmagok piacán a minőség és a tisztaság fenntartása mellett a növénytermesztők számára a legjobb minőségű és leghatékonyabb szaporítóanyagok álljanak rendelkezésre. A vetőmagvizsgálatok és -minősítések rendszere tehát nemcsak a vető-

magok tisztaságát, hanem a termelés megbízhatóságát és fenntarthatóságát is biztosítja. A folyamatos fejlődés és az egyre szigorúbb minőségi követelmények segítik a növénytermesztők munkáját, miközben biztosítják a fogyasztók számára a kiváló minőségű növényi alapanyagokat.

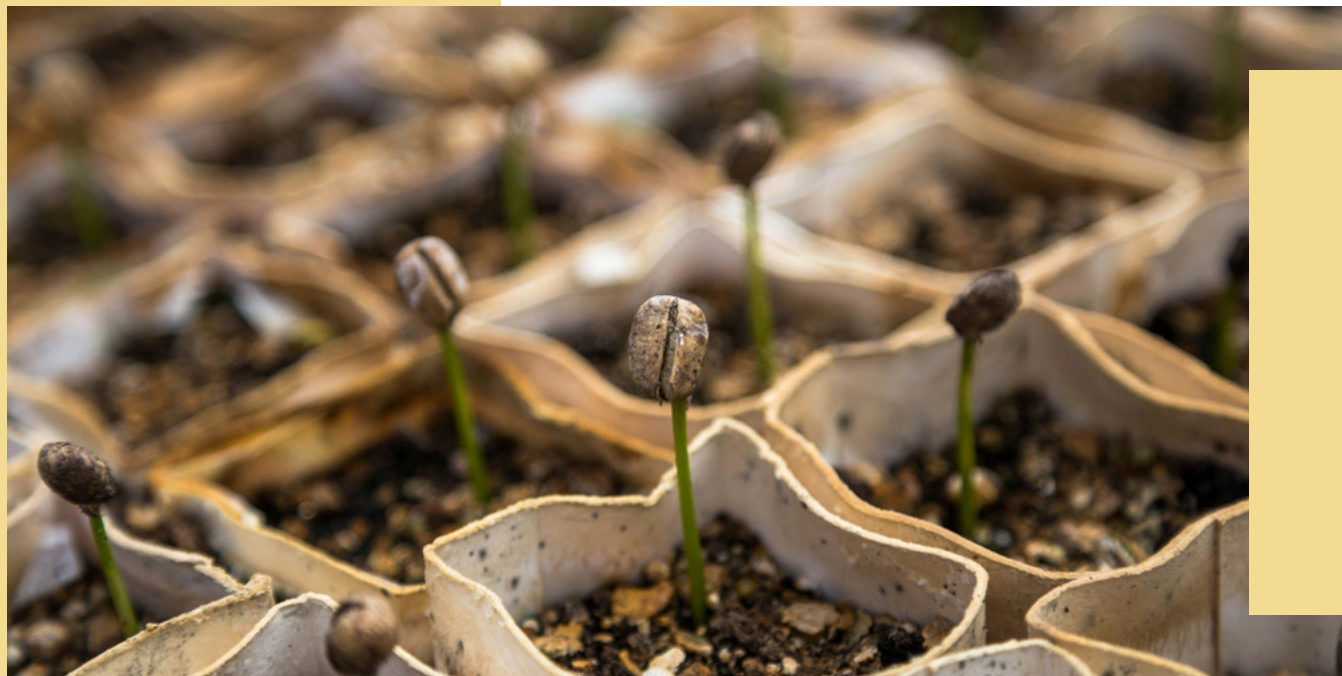
A Fajtakitermesztő Állomás helye a Nébih-ben

*A Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (Nébih) 2012 óta,
az Agrárminisztérium háttérintézményeként, országos hatáskörben
biztosítja az élelmiszerlánc-biztonsági szabályok betartását,*

valamint fellép az élelmiszerhamisítás és a feketegazdaság ellen, ezzel hozzájárulva a fenntartható és biztonságos élelmiszerellátás biztosításához. A Nébih tevékenysége alapvetően az élelmiszerek

és takarmányok nyomonkövetését, ellenőrzését, valamint a termelési folyamatok, beleértve a vetőmagok szaporításának és forgalmazásának ellenőrzését szolgálja.

A Fajtakitermesztő Állomás feladatait országos hatáskörben látja el, munkáját a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal keretén belül a Mezőgazdasági Genetikai Erőforrások Igazgatósága szakmai irányítása segítségével végzi, a Vetőmagfelügyeleti Osztály részeként. Az 1950-es évek elejétől Monor, 1995-től pedig Monorierdő központtal vizsgálja a vetőmagminták fajtaazonosságát és fajtatisztaságát és erről hatósági bizonyítványt állít ki.

Az Állomás részletes eljárásrendjét a munkafolyamatok időbeni menetét a Nébih Fajtakitermesztő Állomásának Szabályzata a kisparcellás fajtaazonosító és fajtatisztasági vizsgálatokhoz című dokumentáció írja le.

JOGI HÁTTÉR

Magyarországon a 2003. Évi LII. Törvény (Vetőmag Törvény) rendelkezik a növényfajták állami elismeréséről, valamint a szaporítóanyagok előállításáról és forgalmazásáról. A 20.§ szerint a minősítés folyamata a következő tevékenységeket tartalmazza: a származás igazolását; termőhelyi, szántóföldi, faiskolai, palántanevelő üzemi ellenőrzést; a mintavételt; laboratóriumi szaporítóanyag vizsgálatot; fémzárolást; fajtaazonosító kitermesztést; minősítést igazoló okirat kiállítását.

A fajtakitermesztés ez által része a törvény által előírt vetőmag-minősítési rendszernek. A jogszabályi előírások különböző szempontok alapján kötelezik a vetőmag-előállítókat mintáik beküldésére Monorierdőre, ahol elvégzik a kötelező kisparcellás fajtaazonosító és fajtatisztasági vizsgálatot. Erről részletesebben szántóföldi kultúrák esetén a 48/2004. (IV.21) FVM rendelet, míg zöldség- és gyümölcsnövények esetén a 50/2004. (IV.22.) FVM rendelet rendelkezik. Fontos kiemelni, hogy a vetőmagminták időbeni megküldése az előállító felelőssége. Mulasztás esetén ennek jogkövetkezményeit a 48/2004. (IV.21.) FVM rendelet 38. § 6) pontja írja le:

„A kötelező kisparcellás fajtaazonosító vizsgálathoz szükséges hivatalos mintavétellel vett mintákat a vetőmag-előállítónak a Nébih kisparcellás fajtaazonosító vizsgálatokra vonatkozó szabályzatában foglalt határidőig a Nébih fajtakitermesztő állomására kell elküldenie. Ha a minta a vetőmag-előállító hibájából nem kerül vizsgálatra, akkor az adott vetőmagtételt, valamint annak következő szaporítási fokát a minősítésből ki kell zárni mindaddig, amíg a kisparcellás fajtaazonosító vizsgálat le nem zárul. Ha a kisparcellás fajtaazonosító vizsgálat a Nébih hibájából hiúsul meg, a vetőmag minősítését és forgalomba hozatalát erre tekintettel nem lehet korlátozni.”

A fajtakitermesztés metodikájának egy további szabályozása az MSZ 20476-os számú 2008 évi Magyar Szabvány, amely tartalmazza a kisparcellás fajtaazonosító kitermesztés vizsgálati módszereit, fajtatisztasági határértékeket. A szabvány előírja, hogy a parcellákat állandó, folyamatos megfigyelés alatt kell tartani. A bírálatokat akkor kell elvégezni, amikor a faj, illetve a fajta jellemző morfológiai bélyegei és egyéb jellemző tulajdonságai a legjobban felismerhetők és értékelhetők.

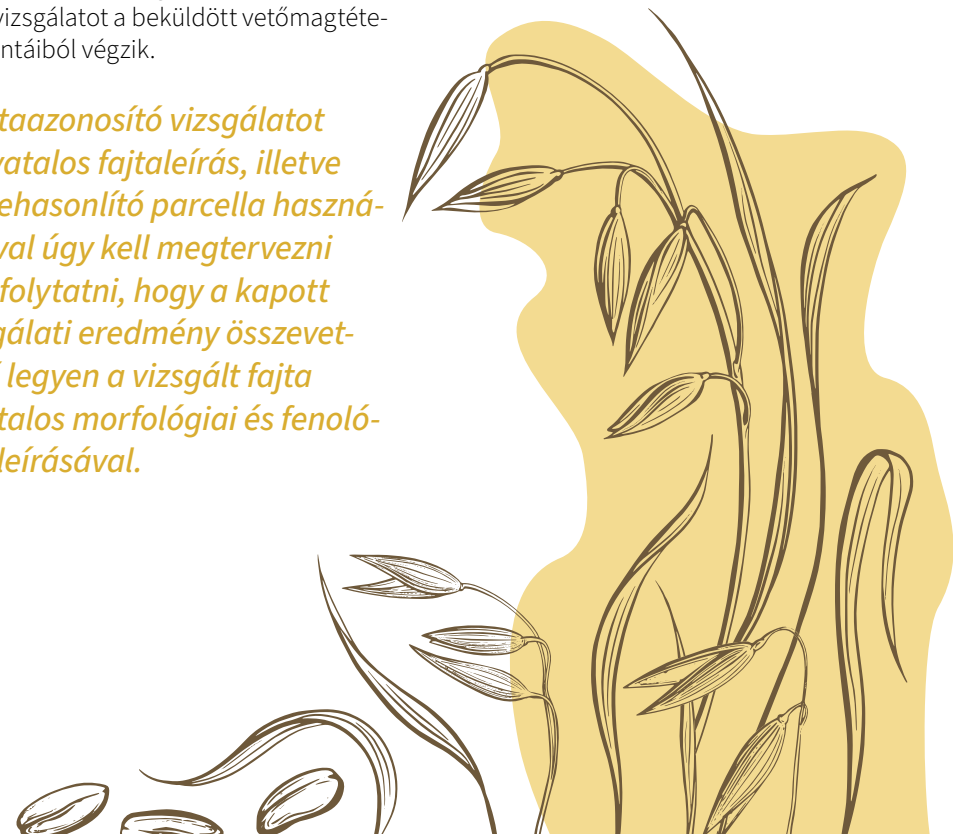

A fajtakitermesztő vizsgálat célja, irányelvei, alapfogalmak

A fajtakitermesztés egy úgynevezett poszt kontroll vizsgálat, amelynek célja a nemesített növényfajták fémezőlt és fémezőltalan tétéleiből származó növényállomány morfológiai és fenológiai bélyegeinek felvételezése. A fajtaazonosító vizsgálat nem más, mint a fajtaazonosság vizsgálata, annak megállapítása, hogy a fajta jellemző (a hivatalos fajtaleírásban rögzített) tulajdonságait a továbbszaporítás során megőrizte-e, azok változtak-e. A fajtatisztaság vizsgálata, annak megállapítása, hogy az adott szaporítást reprezentáló mintából vetett parcella növényállománya megfelelő-e. A vetőmagtétel tartalmaz-e idegen fajú, fajtájú vagy típusú egyedeket. A fajtaazonosító vizsgálat irányelvei alapján a vizsgálatot a beküldött vetőmagtétel mintáiból végzik.

A fajtaazonosító vizsgálatot a hivatalos fajtaleírás, illetve összehasonlító parcella használatával úgy kell megtervezni és lefolytatni, hogy a kapott vizsgálati eredmény összevethető legyen a vizsgált fajta hivatalos morfológiai és fenológiai leírásával.

Az összehasonlító mintáknak óriási szerepe van a vizsgálat során. A fajtaazonosító vizsgálat a növényállomány morfológiai és fenológiai bélyegeinek megfigyelésén és leírásán alapul, az összehasonlító minta feladata ebben a rendszerben az, hogy a vizsgált fajta élő leírásait adja. Az összehasonlító parcella és a fajtaazonos vizsgálati parcella növényállománya nem különböztethető egymástól. A referencia mintát hazai fajtafenntartású fajta esetén a DUS-vizsgálatot végző hivatalos szervtől, külföldi fajta esetén az OECD kijelölt hivatalos hatóságtól kell beszerezni.

Eljárásrend

A növényfajták minősítése és a vetőmagok szaporításának ellenőrzése fontos lépéseket tartalmaz, amelyek biztosítják a megfelelő minőséget és a szaporított fajták tisztaságát. Az ilyen vizsgálatok folyamatosan történnek, és az egész évben érkező minták feldolgozása szigorú rendben zajlik, amely összhangban van a fémzárolások ütemével. Az érkezett minták először nyilvántartásba kerülnek, érkezési sorszámot kapnak, megtörténik regisztrációjuk. Ezt követően tárolóba kerülnek a vetésig. A minták tárolásánál a fajok optimális vetésidejét kell figyelembe venni. Az azonos fajtájú tételek egy csoportba kerülnek, és a vetési sorban, valamint a parcellázásnál az egyes tételek elhelyezésére egymás mellett kerül sor. A kontrollminták előrébb kerülnek a blokkokban, hogy megkönnyítsék a morfológiai tulajdonságok vizsgálatát.

Ennek a rendszernek az előnye, hogy a kontrollminták és a bírált tételek közvetlenül összehasonlíthatóak, így a fajtaazonosság és fajtatisztaság könnyebben megállapítható. A vegetációs időszak alatt a növényállomány többszöri szemlében részesül, amely során folyamatosan nyomonkövetik a növények fejlődését.

A kisparcellákon elvetett növények esetében a fajra jellemző fenofázisokban rögzítik a morfológiai adatokat, amelyeket a tenészedőszak végén összesítenek. Ez a folyamat lehetővé teszi a növények jellemző morfológiai és fenológiai bélyegeinek pontos rögzítését, amelyek alapján dönteni lehet a fajtaazonosságukról és tisztaságukról. A bonitálás során az UPOV és a CPVO irányelvei alapján történik a fajta jellemzőinek és a fenotípusos tulajdonságok összehasonlítása. A kontrollminták szerepe itt is kulcsfontosságú, mivel ezek adják az összehasonlítás alapját, és lehetővé teszik a vizsgált fajták pontos jellemzését.

A vizsgálatok alapján kiállítják a Vizsgálati Bizonyítványt, amely tanúsítja a vetőmagtétel fajtaazonosságát és fajtatisztaságát vagy esetleges nem megfelelését. Azon vetőmagtételek, amelyek nem felelnek meg a minőségi és fajtatisztasági követelményeknek, zár alá kerülnek és forgalomba hozataluk nem engedélyezett a továbbiakban. Az ellenőrzés során a beküldők számára lehetőség van arra, hogy megtekintsék saját tételeiket a vegetációs időszak során, amit a releváns rendelet biztosít számukra. Ha egy vetőmagtétel esetén felmerül az esetleges fajtaazonossági vagy fajtatisztasági probléma a peres felek közösen dönthetnek a kisparcellán látottak alapján.

Ez a lépés biztosítja, hogy a szaporítás és a minősítés során felmerülő vitás helyzetekben is tisztázható legyen a felelősség, valamint ennek köszönhetően a tényleges vizsgálati eredmények alapján lehet lebonyolítani az esetleges jogi eljárásokat.

Összességében a minták beérkezésétől kezdve a vizsgálati és minősítési folyamat során végzett alapos ellenőrzések célja a vetőmagtételek és az egyes fajták szaporítási tisztaságának biztosítása. Az irányelvek és a jogszabályok betartása révén nemcsak a fajtaazonosság, hanem a vetőmagok minősége is garantálható, amely alapvetően hozzájárul a fenntartható mezőgazdasági termeléshez és a piacon történő sikeres értékesítéshez.

Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal
Mezőgazdasági Genetikai Erőforrások Igazgatóság

1024 Budapest, Keleti Károly u. 24.
portal.nebih.gov.hu
ugyfelszolgalat@nebih.gov.hu
+36 1 336 9000